

Dorota Janiszewska-Jakubiak

Prace konserwatorskie

Lwowska katedra obrządku łacińskiego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny

Założony około połowy XIII w. Lwów był miastem szczególnym, skupiskiem ludzi różnej narodowości i wiary. Osiedlali się tutaj Polacy, Rusini, Niemcy, Żydzi, Ormianie, Tatarzy, Włosi... Każda z tych nacji na trwałe wpisała się w dzieje miasta i stąd tak niezwykle są w nim pamiątki przeszłości. Architektura sakralna Lwowa była odbiciem tej różnorodności. Wraz z przyłączeniem Rusi Czerwonej przez króla Kazimierza Wielkiego miasto coraz szybciej się rozwijało. Napływ ludności z zachodu wiązał się z potrzebą wznoszenia nowych świątyń katolickich. Arcybiskupi halicycy starali się o przeniesienie swej stolicy z Halicza do Lwowa, a na początku lat sześćdziesiątych XIV w. król Kazimierz

zwrócił się do papieża Urbana V o pozwolenie na erygowanie katedry. W tym czasie trwały już pierwsze prace budowlane, które ciągnęły się przez cały wiek XV. Powstał najważniejszy kościół katolicki w mieście, który w roku 1405 otrzymał ostatecznie wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny i zwany jest katedrą łacińską, w odróżnieniu od katedr obrządku wschodniego i ormiańskiej. Wydana w 1414 r. bulla antypapieża Jana XXIII *In eminenti* nadawała katedrze pełne przywileje kościoła metropolitalnego, potwierdzając przeniesienie stolicy arcybiskupów halickich do Lwowa. Jako pierwszy tytuł arcybiskupa lwowskiego nosił Jan Rzeszowski.

Konsekrowana w 1481 r. katedra łacińska jest jedynym we Lwowie tak świetnie zachowanym kościołem gotyckim. Położona w pobliżu rynku, wpisuje się w pejzaż miasta jako trójnawowa hala o korpusie złożonym z trzech przęsł i wydłużonym prezbiterium. Z planowanych dwóch potężnych wież w fasadzie wykończono jedną – północną. Wraz z upływem czasu katedra wzbogaciła się o liczne kaplice, zmieniało się

Widok katedry, litografia K. Auers, 1837 r., Muzeum Narodowe w Krakowie

wyposażenie, pojawiły się nowe ołtarze, nagrobki, epitafia. Wkrótce katedra zyskała jeszcze większą sławę, a to za sprawą słynącego cudami wizerunku Matki Boskiej, który wisiał na zewnętrznej ścianie katedry jako epitafium zmarłej w dzieciństwie Katarzyny Domagaliczówny. W roku 1598 namalował go Józef Szolc-Wolfowicz, dziadek dziewczynki, lwowski malarz i geometra. Ten wizerunek Najświętszej Panny Łaskawej, zwanej Murkową lub Domagaliczowską, został w roku 1645 uroczystie przeniesiony do specjalnie w tym celu wybudowanej kaplicy przylegającej do prezbiterium katedry.

Z obrazem tym wiążą się niezwykle ważne w dziejach Rzeczypospolitej wydarzenia. 1 kwietnia 1656 r. powracający ze Śląska król Jan Kazimierz, stojąc w obliczu dalszej walki ze szwedzkimi najezdźcami, przed tym właśnie obrazem, przeniesionym na ten moment do katedry, złożył uroczyste śluby. Król powierzył Rzeczpospolitą opiece Marii obierając Ją Królową Korony Polskiej (*Regina Regni Poloniae*), a zarazem obiecał polepszenie doli ludu (*aby lud królestwa mego od niesprawiedliwych ciężarów i ucisków był uwolniony*).

Ostateczne przeniesienie obrazu do katedry nastąpiło po jej generalnej renowacji, podjętej przez arcybiskupa lwowskiego

Widok katedry od strony pn.-wsch. Fot. S. Michta

Fragment witraża na ścianie wschodniej po oczyszczeniu

go Wacława Hieronima Sierakowskiego w roku 1760. W wyniku przeprowadzonych prac wzniesiono nowe kaplice, przebudowano stare, zmieniono wystrój wnętrza, likwidując wiele z dawnego wyposażenia. Działania arcybiskupa Sierakowskiego spotkały się z krytyką władz miasta, a w rozwiązanie sporu zaangażowało się wiele znaczących osobistości związanych z dworem królewskim, prymasowskim, obaj biskupi lwowscy – unicki i ormiański – i wielu innych dostojników państwowych i kościelnych. Sprawę zakończył wreszcie papież Klemens XII, który stanął po stronie metropolity lwowskiego.

Modernizacja katedry sprawiła, że jej wnętrze stało się bardziej jednolite i harmonijne,

a to dzięki pracom lwowskich artystów, wśród których znaleźli się m.in. architekt Piotr Polejowski, rzeźbiarze: Maciej Polejowski, Jan Obrocki, Franciszek Olędzki (Olendzki), autor polichromii Stanisław Stroński i wielu innych.

Obraz Matki Bożej Łaskawej zwanej Domagaliczowską został w 1775 r. przeniesiony do nowego ołtarza głównego, a w 1776 r. arcybiskup Sierakowski uwieńczył go koronami papieskimi. Była to jedna z ostatnich wielkich uroczystości w katedrze.

Nastaly trudne czasy zaborów. Katedrę dotknęły rekwizycje austriackie dokonane na potrzeby wojen z Napoleonem. Do poważnych prac remontowych przystąpiono pod

Ołtarz główny katedry przed rozpoczęciem prac

koniec XIX w., próbując nawiązać do gotyckiej przeszłości katedry. Większość projektów nowych polichromii i witraży powierzono uczniom Jana Matejki. Z początkiem wieku XX kontynuowano prace remontowo-konserwatorskie utrudnione wybuchem I wojny światowej, kolejnymi rekwizycjami Austriaków oraz walkami polsko-ukraińskimi w latach 1918–1919. Od 1923 r. rozpoczęły się systematyczne prace. Lwowska katedra znów była świadkiem ważnych wydarzeń. Warto wspomnieć o jednym z nich. Niedawno minęła 75 rocznica złożenia ekshumowanych z Cmentarza Obrońców Lwowa prochów poległego we Lwowie bojownika w warszawskim Grobie

Niezanego Żołnierza. Przypomnijmy, że niezwykle podniosłe uroczystości pogrzebowe rozpoczęły się 31 października 1925 r. właśnie w katedrze lwowskiej.

Po zakończeniu II wojny światowej zaczął się najcięższy dla Lwowa i katedry łacińskiej okres. Groziło jej zamknięcie, duchownych dotknęły szykany i terror sowieckiej władzy. W 1946 r. zmuszono do opuszczenia Lwowa metropolitę arcybiskupa Eugeniusza Baziaka. Wśród duszpasterzy walczących o stałe funkcjonowanie świątyni szczególne miejsce zajął proboszcz o. Rafał (Władysław) Kiernicki, który mimo ogromnych trudności przedsięwziął poważne prace remontowe i konserwatorskie.

Pierwsze lata niepodległości Ukrainy to czas przemian stopniowo zmieniających na lepsze sytuację Kościoła rzymskokatolickiego. 18 maja 1991 r. odbył się ingres do katedry arcybiskupa Mariana Jaworskiego. Dzięki zaangażowaniu nowego metropolity katedra zaczyna odzyskiwać dawny blask. W 1999 r. powierzył on zespołowi polskich i ukraińskich specjalistów wykonanie pierwszych od wielu lat kompleksowych prac konserwatorskich. Finansowy ciężar prac spoczął w znacznym stopniu na Biurze Pełnomocnika Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturalnego za Granicą oraz Stowarzyszeniu „Wspólnota Polska”. Pod patronatem arcybiskupa Jaworskiego i pod nadzorem polsko-ukraińskiej komisji konserwatorskiej, w skład której weszli przedstawiciele wspomnianych instytucji, specjaliści z Instytutu Konserwatorskiego we Lwowie, polscy konserwatorzy i historycy sztuki, rozpoczęły się prace w prezbiterium katedry. Kierownictwo zespołu ukraińskich i polskich specjalistów objął konserwator dzieł sztuki Józef Steciński z Jarosławia.

Przeprowadzane etapami prace polegają na oczyszczeniu i konserwacji ołtarza głównego, witraży oraz malowideł i złoceń na ścianach i sklepieniu, uzupełnianiu ubytków, zabezpieczeniu i usunięciu zabrudzeń z kamiennych części balkonu muzycznego i portali. Najważniejsze prace powinny zakończyć się w 2001 r. przed planowaną na czerwiec pielgrzymką Ojca Świętego Jana Pawła II na Ukrainę. Mamy nadzieję, że odwiedzi on Lwów i wstąpi w progi Matki Kościołów Archidiecezji Lwowskiej.

Osobnym programem konserwatorskim objęta była renowacja dwóch malowideł na ze-

Fragment sklepienia prezbiterium podczas oczyszczania

Fragment ołtarza głównego przed rozpoczęciem prac

Fragment ołtarza głównego po oczyszczeniu

Fragment witraża na ścianie północnej przed rozpoczęciem prac

wewnętrznych ścianach katedry, upamiętniających kaplicę Domagaliczowską, rozebraną podczas renowacji katedry na polecenie arcybiskupa Sierakowskiego. Przedstawiają one wizerunek Matki Boskiej Łaskawej oraz tondo z portretem fundatora kaplicy. Dzięki funduszom Biura Pełnomocnika Rządu oraz Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” malowidła zostały odnowione przez Natalię Slipczenko ze Lwowa i Elżbietę Niemyską z Warszawy.

Te same instytucje zaangażowały się w prace nad odrestaurowaniem pomnika przyściennego zmarłego w 1857 r. gen. Józefa Dwernickiego. Pierwotnie pomnik ten, wykonany w 1864 r. przez lwowskiego rzeźbiarza Parysa Filippiego, znajdował się w nawie bocznej kościoła oo.

karmelitów bosych p.w. św. Michała Archanioła we Lwowie (obecnie oo. studytów). Janusz Smaza, kierujący pracami związanymi z konserwacją i montażem pomnika, planuje ich zakończenie na rok 2000. Pomnik gen. Dwernickiego obecnie znajduje się w kaplicy św. Józefa.

Lwowska katedra, otoczona miłością wiernych sanktuarium Matki Boskiej Łaskawej, to miejsce bogate w doskonałe dzieła sztuki i rzemiosła, przybliżające nam historię tych pokoleń, które od wieków starały się uczynić swoją świątynię jak najwspanialszą, broniły jej i otaczały opieką. Najważniejszy kościół archidiecezji lwowskiej dalej tej dbałości potrzebuje. Warto o tym pamiętać i wspomnieć słowa, od których rozpoczął wydaną

w 1872 r. opowieść o lwowskiej katedrze obrządku łacińskiego jeden z pierwszych badaczy historii tej świątyni – Maurycy hr. Dzieduszycki: *Każdy naród, który miał wielką przeszłość, a czuje w sobie moralną siłę i żywotność, chcąc być poważanym od innych, powinien przede wszystkim sam się szanować, pielęgnować rodzimego ducha; rozwijać się na pnium, z którego się rozgałęził, a więc znać dokładnie swą przeszłość. Będzie on cenil i zachowywał starannie jej zabytki, do których przywiązane są wielkie wspomnienia i błogie uczucia.* ❖

Fot. J. Steciński, IX–X 1999 r.

Literatura:

M. Dzieduszycki, *Kościół katedralny lwowski obrządku łacińskiego*, Lwów 1872.
J.T. Petrus, *Lwowska katedra obrządku łacińskiego p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny*. Przewodnik, Warszawa 1999.